

BUSTA JOZEFA MARTINKU

Tento rok zbierky Hornonitrianskeho múzea v Prievidzi obohatila busta z autorskej dielne akademickkej sochárky Aliny Ferdinandy, zobrazujúca prievidzského rodáka doktora Jozefa Martinku, významného vedca, prvého slovenského univerzitného profesora geografie. Náhoda chcela, že akvizícia prišla v čase 50. výročia úmrtia tohto zanieteného prírodovedca, pedagóga, žurnalistu i literáta, popularizátora a propagátora vied, matičiara a v neposlednom rade múzejníka. Artefakt múzeu venovala nevesta samotného učenca, pani Jarmila Martinková, ako súčasť podkladov poskytnutých na sústredenie a prezentáciu informácií o významnej osobnosti hornonitrianskeho regiónu v priebehu roku 2023.

JOZEF MARTINKA

(15. február 1893 Prievidza – 8. december 1974 Bratislava)

Základné vzdelanie a nižšie gymnázium absolvoval v Prievidzi, odkiaľ pokračoval na vyšších piaristických gymnáziách vo Váci a v Ružomberku. Na Univerzite v Budapešti študoval zemepis a prírodopis na Filozofickej fakulte, ktoré ukončil v roku 1916 a stal sa učiteľom a onedlho aj riaditeľom na gymnáziu vo vojvodinskom Veľkom Bečkereku (dnes Zrenjanin v Srbsku). Zakrátko obhájil doktorát z geografie, geológie a antropológie na základe rigorózneho práce *Hydrografia Prievidzskej kotliny*, vydané v roku 1918. Po vzniku Československa odišiel učiť do Košíc, kde pedagogickú a vzdelávaciu činnosť rozšíril pre širokú verejnosť, a to aj prostredníctvom prednášok z vlastivedy, prírodných vied, hospodárstva i kultúry, verejne prezentovaných v košickom štúdiu Československého rozhlasu či na stretnutiach vedeckých, spoločenských i kultúrnych organizácií. Ako silná vedúca osobnosť bol dr. Martinka zakladateľom a riaditeľom Vysokého ľudovej školy v Košiciach, členom a neskôr predsedom Prírodovedného klubu v Košiciach, predsedom Spolku profesorov Slovákov a redaktorom spolkového zborníka, predsedom mestského osvetového zboru v Košiciach, členom Ústredného výboru Matice slovenskej, v neposlednom rade antropológickým referentom a čestným členom Muzeálnej slovenskej spoločnosti v Martine. Rešpekt získal aj v zahraničí, čo dokladá jeho členstvo v Pruskej akadémii vied v Berlíne (Preußische Akademie der Wissenschaften).

Po pričlenení Košíc k maďarskému územiu sa Martinka v roku 1938 presťahoval do Bratislavy, kde opäť začínal ako gymnaziálny profesor. V roku 1942 pôsobil na Ministerstve školstva a národnej osvety, po roku 1945 zmenenom na Povereníctvo školstva, vo funkcii referenta pre vysoké školy. Tu sa zaslúžil o založenie Vysokého školy hospodárskej v Bratislave, Vysokého školy technickej v Košiciach a Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského (v tom čase Slovenskej univerzity) v Bratislave, na ktorej vyvíjal prednáškovú činnosť vrátane filiálok (v Nitre a inde). Externe prednášal aj na bratislavskej Prírodovedeckej fakulte. V roku 1947 bol ako prvý Slovák oficiálne vymenovaný za riadneho univerzitného profesora geografie a v rokoch 1948 – 1949 zastával aj najvyššiu funkciu dekana Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského. Avšak od roku 1950 mu ako stranícky nepohodlnému bolo zakázané pôsobiť na vysokých školách. Zvyšok pracovného života pôsobil na Geografickom (vtedy zemepisnom) ústave Slovenskej akadémie vied, v rokoch 1953 – 1958 na poste interného zástupcu riaditeľa.

Výsledky výskumov z oblasti antropológie Slovákov, vlastivedy, onomastiky a etymológie, hydrografie či štúdie biografické, historicko-geografické i historicko-etnografické s témou tradičných zamestnaní a remesiel aj uverejňoval v Sborníku spolku profesorov Slovákov, v Časopise Muzeálnej slovenskej spoločnosti, časopise Slovenská reč, dokonca i v Seizmologickom katalógu Slovenska, v Historickom zborníku, v Geografickom časopise, v časopise *Acta geologica et geographica Universitatis Comenianae*. Publikovanie v zahraničných tlačovinách mu umožnilo ovládanie ôsmich cudzích jazykov – latinčiny, gréčtiny, angličtiny, francúzštiny, nemčiny, srbochorvátčiny, maďarčiny a ruštiny. V príspevkoch sa sústreďoval na regióny, ktoré dobre poznal, najmä na okolie Košíc a hornú Nitru, z ktorej pôvodný záujem o tunajšie šafraníctvo neskôr rozšíril na celé Slovensko. Vedeckou prácou položil základy sídelnej aj historickej geografie, prispel k formovaniu slovenskej geografickej a botanickej terminológie. Aktívne spolupracoval na tvorbe viacerých máp Slovenska a Československa.

Napriek nezanedbateľnému významu pre slovenskú vedu a vzdelávanie je Jozef Martinka verejnosti málo známy. Rovnako nezaslúžene unikla väčšej pozornosti spoločnosti Alina Ferdinandy, nadaná slovenská sochárka a teoretická umenia, autorka busty Jozefa Martinku, s ktorým ju spája aj čínorodosť, produktivita, široký pracovný záber a tiež miesta pôsobenia.

ALINA FERDINANDY

(11. august 1926 Košice – 7. september 1974 Bratislava)

Po ukončení gymnázia v Košiciach pokračovala štúdiom na Pedagogickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. Po jej absolvovaní si prehĺbila vzdelanie u profesorov Jána Mudrocha a Jozefa Kostku na oddelení kreslenia a maľovania Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave a následne sa u profesora Fraňa Štefunka na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave stala historicky prvou absolventkou monumentálneho sochárstva. Súbežne so sochárstvom študovala teóriu a dejiny výtvarného umenia.

Po skončení štúdia bola redaktorkou literárno-dramatického vysielania Československého rozhlasu v Bratislave. V rokoch 1952 – 1954 pracovala na Povereníctve kultúry, odbor starostlivosti o oblasť úžitkového umenia a umeleckého priemyslu, vyučovala aj na Strednej škole umeleckého priemyslu v rokoch 1954 – 1957. Od školského roku 1957/1958 ako odborná asistentka prednášala modelovanie na Fakulte architektúry a pozemného staviteľstva Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave. Teoretické i praktické znalosti využila pri práci vo vydavateľstve Tvar a v slovenskej sekcii Zväzu československých výtvarných umelcov.

Od roku 1959 bola výtvarníčkou v slobodnom povolaní. Alina Ferdinandy je autorkou mnohých sochárskych podobizní a pamätných tabúl. Od päťdesiatych rokov 20. storočia sa venovala realistickému portrétu národných osobností (Bella, Krasko, Jesenius, Šafárik, Clementis) a ženských osobností (Slančíková Timrava, Borodáčová), na zákazku od rôznych inštitúcií. Pre zdravotné komplikácie tvorila drobné realizácie – medaily, plakety, reliéfy a šperky. Do mäkkej sépiovej kosti vyrývala miniatúrne šperkárске reliéfy, ktoré potom odlievala do kovu. Jedna zo zakladateľov modernej šperkovej tvorby vystavovala na medzinárodnej výstave šperkov a medailí v Ríme, jej kolekcia šperkov a strieborných plastiek bola začlenená do Siene inšpirácie v československej expozícii na Expo '67 v Montreale a samostatnú výstavu mala v Galérii Cypriána Majerníka v Bratislave. Tvorba Aliny Ferdinandy je zastúpená v zbierkach Slovenskej národnej galérie a iných galériách (Trnava, Nitra, Liptovský Mikuláš) a v Múzeu šperkov v nemeckom Pforzheim (Schmuckmuseum Pforzheim).

2024 © Hornonitrianske múzeum v Prievidzi
Spracovala: Mgr. Jaroslava Kupčoková

APENDIX: Archív rubriky Predmet mesiaca

PRAMENE A LITERATÚRA:

Alina Ferdinandy [online]. [Bratislava] : Web umenia, 2024 [cit. 2024-12-12]. Dostupné na internete:

<<https://www.webumenia.sk/autor/2539>>.

Ferdinandy Alina 1926-1974 [online]. Bratislava : Artisan, 2024 [cit. 2024-12-12]. Dostupné na internete:

<<https://www.artisanart.sk/autor/alina-ferdinandy>>.

MARTINKOVÁ, Jarmila. Fraňa Kráľ 23, 811 05 Bratislava-Staré mesto; 0902 839 087. 2023 [cit. 2024-12-12]. Osobná komunikácia.

Nedocenená sochárka Alina Ferdinandy [online]. Liptovský Mikuláš : Liptovská galéria Petra Michala Bohúňa, 2019 [cit. 2024-12-12].

Dostupné na internete: <<https://www.galeriadm.sk/nedocenenana-socharka-alina-ferdinandy/>>.

Ročenka Slovenskej národnej galérie v Bratislave : Galéria 2012-2013 [online]. Bratislava : Slovenská národná galéria v Bratislave, 2014 [cit. 2024-12-12]. 238 s. ISBN 978-80-8059-182-3 . Dostupné na internete:

<https://monoskop.org/images/9/93/Rocenka_SNG_v_Bratislave_Galeria_2012-2013_2014.pdf>.